

# మూర్తిమత్వం

Personality

ఉచిత నోట్స్ PDF · 2 నోట్స్ · 25 Oct 2026

Medha AI ఉచిత స్టడీ మెటీరియల్. మీ పరీక్షకు నోట్స్, ప్రాక్టీస్, మాక్ టెస్టులు, పాత పేపర్ల కోసం **app.medhaai.in** లో ఉచితంగా మొదలుపెట్టండి.

1. వ్యక్తిత్వ విధానాలు: రకాలు, లక్షణాలు, సమన్వయ, మనోగతిక, మానవతావాద విధానాలు
2. వ్యక్తిత్వ అంచనా

# 1 వ్యక్తిత్వ విధానాలు: రకాలు, లక్షణాలు, సమన్వయ, మనోగతిక, మానవతావాద విధానాలు

వ్యక్తిత్వం (personality) అంటే ఒక వ్యక్తి ఆలోచించే, అనుభూతి చెందే, ప్రవర్తించే విలక్షణమైన, చాలావరకు స్థిరమైన, ప్రత్యేకమైన తీరు; దీనిని రకాల విధానాలు (type approaches) (కొన్ని వర్గాలు; భారతదేశపు వాత-పితృ-కఫ, త్రిగుణాలు సహా), లక్షణాల విధానాలు (trait approaches) (ఆల్పోర్ట్, కాటెల్, ఐసెంక్, బిగ్ ఫైవ్), వివిధ సిద్ధాంతాలలోని మేలైన భాగాలను కలిపే సమన్వయ విధానం (eclectic approach), మనోగతిక దృక్పథం (psychodynamic view) (జీవన, మరణ సహజాతాలు నడిపించే ప్రాయిడ్ ఇడ్-అహం-సూపర్ ఇగో; ఎరిక్సన్ అహం మనోవిజ్ఞానం) మరియు మానవతావాద దృక్పథం (humanistic view) (రోజర్స్, మాస్లో) ద్వారా అధ్యయనం చేస్తారు; దానిని జీవ సంబంధ (biological), సామాజిక-సాంస్కృతిక (socio-cultural) నిర్ధారకాలు కలిసి రూపొందిస్తాయి.

## ముఖ్య వాస్తవాలు

- **వ్యక్తిత్వ లక్షణాలు** (ఎన్సీఈఆర్టీ (NCERT) జాబితా, మా మాటల్లో): దీనికి **శారీరక, మానసిక** భాగాలు ఉంటాయి; ప్రవర్తనలో దాని వ్యక్తీకరణ ఆ వ్యక్తికి **చాలావరకు ప్రత్యేకం**; దాని **ప్రధాన లక్షణాలు కాలక్రమంలో సులువుగా మారవు**; అయినా అది **గతశీలమైనది, అనుకూలించుకొనేది**, కాబట్టి లోపలి లేదా బయటి అవసరాలను బట్టి కొన్ని లక్షణాలు మారుతాయి.
- వ్యక్తిత్వం ప్రధానంగా **ప్రవర్తనలో** (వివిధ సందర్భాలలో వ్యక్తి ఎలా నడుచుకుంటాడు) కనిపిస్తుంది.
- **రకాల విధానం**: ఒకే రకమైన ప్రవర్తనా సరళిని పంచుకొనే కొన్ని వర్గాలుగా మనుషులను విభజిస్తుంది. ఇది అత్యంత పాత విధానం.
- **చరక సంహిత (Charaka Samhita) (ఆయుర్వేదం సంప్రదాయ గ్రంథం)**: మనుషులను **త్రిదోషాల (tridosha)** ఆధారంగా వర్గీకరిస్తుంది, మూడు దేహధాతువులు: **వాత, పితృ, కఫ**; ఒక్కొక్కటి **ప్రకృతి** అనే స్వభావాన్ని ఇస్తుంది. ఇది **రకాల విధానం**.
- **త్రిగుణ వర్గీకరణ (triguna typology)** (సాంఖ్య తత్వశాస్త్రం, భగవద్గీత): **సత్త్వం, రజస్సు, తమస్సు**; మూడూ ప్రతి ఒక్కరిలో వేర్వేరు పాళ్లలో ఉంటాయి; ఆధిపత్యం వహించే గుణం రకాన్ని నిర్ణయిస్తుంది. ఇది కూడా **రకాల విధానమే**.
- పాశ్చాత్య రకాలు (వివరాలు EDU-ID-02లో): **హిప్పోక్రేటీస్ (Hippocrates)** (నాలుగు దేహద్రవాలు; ఆశావాద (sanguine), కోపిష్టి (choleric), విషాద (melancholic), నిదానమైన (phlegmatic) అనే నాలుగు స్వభావాలకు వాటి నుంచే పేర్లు వచ్చాయి, తర్వాత గాలెన్ (Galen) విస్తరించాడు); **క్రెష్మర్ (Kretschmer)** (పిక్నిక్, అస్టెనిక్, అథ్లెటిక్, డిస్ప్లాస్టిక్); **షెల్డన్ (Sheldon)** (ఎండోమార్ఫ్, మీసోమార్ఫ్, ఎక్టోమార్ఫ్); **జంగ్ (Jung)** (అంతర్ముఖుడు, బహిర్ముఖుడు); **ఫ్రైడ్మన్, రోసెన్మన్ (Friedman and Rosenman)** (టైప్ A, టైప్ B).
- **టైప్ C** (మోరిస్ (Morris)): సహకరించే, దూకుడు లేని, ప్రతికూల భావాలను అణచుకొనే వ్యక్తి; కొన్ని అధ్యయనాలలో **క్యాన్సర్**కు గురయ్యే అవకాశంతో ముడిపెట్టారు. **టైప్ D** (డెనోలెట్ (Denollet)): **కుంగుబాటు / మానసిక వేదన (depression / distress)**కు గురయ్యే స్వభావం (ప్రతికూల మనస్థితి, సామాజిక సంకోచం కలిసి).
- **లక్షణాల విధానం**: స్థిరమైన, కొలవగల **లక్షణాల (traits)** సమూహంలో ప్రతి వ్యక్తి ఎక్కడ నిలుస్తాడో దాని ద్వారా వర్ణిస్తుంది. మనుషులను వర్ణించే **మన రోజువారీ తీరుకు ఇదే అత్యంత దగ్గరైనది** అని ఎన్సీఈఆర్టీ పేర్కొంది ("ఆమె నిజాయితీపరురాలు, సిగ్గరి, సమయపాలన గలది").
- **గోర్డన్ ఆల్పోర్ట్ (Gordon Allport): ప్రధాన (cardinal), కేంద్ర (central), ద్వితీయ లక్షణాలు**. **రేమండ్ కాటెల్ (Raymond Cattell): ఉపరితల (surface) లక్షణాలు, మూల లక్షణాలు, 16 పీఎఫ్ (16 PF), కారకాంశ విశ్లేషణ (factor analysis)** ద్వారా రూపొందించాడు. **హాన్స్ ఐసెంక్ (Hans Eysenck): బహిర్ముఖత-అంతర్ముఖత, మానసిక అస్థిరత-ఉద్వేగ స్థిరత్వం, తర్వాత మనోవికృతి-సామాజికత (Psychoticism-Sociability)**; ఈ పరిమాణాలు **జీవ, జన్మ ఆధారితమైనవి** అని ఆయన భావించాడు.

- **బిగ్ ఫైవ్ (పంచకారక నమూనా) (Big Five, Five-Factor Model), పాల్ కోస్టా, రాబర్ట్ మెక్రే (Paul Costa and Robert McCrae):** అనుభవాలకు సుముఖత (Openness to experience), బాధ్యతాయుత స్వభావం (Conscientiousness), బహిర్ముఖత (Extraversion), అంగీకార స్వభావం (Agreeableness), మానసిక అస్థిరత (Neuroticism) (OCEAN). శారీరక వికాసం వీటిలో ఒకటి కాదు.
- **సమన్వయ విధానం:** ఒకే సిద్ధాంత శాఖను అనుసరించకుండా, ఒక నిర్దిష్ట సందర్భానికి లేదా వ్యక్తికి బాగా సరిపోయే వివిధ సిద్ధాంతాల భాగాలను ఎంచుకుంటుంది.
- **పరస్పర చర్యా విధానం (interactional approach):** ప్రవర్తన వ్యక్తిపై ఎంత ఆధారపడుతుందో సందర్భంపై కూడా అంతే ఆధారపడుతుంది (అదే విద్యార్థి తరగతిలో మౌనంగా, స్నేహితులతో ఉత్సాహంగా ఉంటాడు).
- **మనోగతిక విధానం (సిగ్మండ్ ఫ్రాయిడ్):** మనసుకు మూడు స్థాయిలు (చేతన, పూర్వచేతన, అచేతన), మూడు నిర్మాణాలు: **ఇడ్** (ఆనంద సూత్రం), **అహం** (వాస్తవతా సూత్రం), **సూపర్ ఇగో** (నైతిక సూత్రం).
- **ఫ్రాయిడ్ సహజాతాలు:** జీవన సహజాతం (life instinct, Eros), దాని శక్తి **లిబిడో**, మరియు మరణ సహజాతం (death instinct) (తర్వాత **థానాటస్ (Thanatos)** అని పిలిచారు), దూకుడుకు మూలం. రెండూ ఇడ్లో పాతుకొని ఉంటాయి, కాబట్టి ఇడ్కు జీవన, మరణ సహజాతాలే శక్తినిస్తాయి.
- **ఎరిక్ ఎరిక్సన్: అహం మనోవిజ్ఞానం (ego psychology), మనోసామాజిక (psychosocial)** సిద్ధాంతం; అహం చాలావరకు చేతనమైనది, హేతుబద్ధమైనది; వికాసం జీవితాంతం సాగుతుంది (ఎనిమిది దశలు); **అహం గుర్తింపు (ego identity)** కేంద్ర భావన; **గుర్తింపు సంక్షోభం కౌమార దశ** ముఖ్య లక్షణం. దశల వివరాలు: EDU-DV-04.
- **మానవతావాద విధానం: కార్ల్ రోజర్స్** (ఆత్మ సిద్ధాంతం: **ఆత్మభావన (self-concept)**, వాస్తవ ఆత్మ, ఆదర్శ ఆత్మ, బేషరతు సానుకూల ఆదరణ, సంపూర్ణంగా పనిచేసే వ్యక్తి (fully functioning person)), **అబ్రహం మాస్లో** (అవసరాల అనుక్రమం; స్వీయ వాస్తవికరణ).
- **నిర్ధారకాలు: జీవ సంబంధ** (అనువంశికత, శరీర నిర్మాణం, నాడీ వ్యవస్థ, వినాశ గ్రంథులు, స్వభావం), **సామాజిక-సాంస్కృతిక** (కుటుంబం, పాఠశాల, తోటివారు, సంస్కృతి, సామాజిక వర్గం, ప్రసార మాధ్యమాలు). వ్యక్తిత్వం ఈ రెండింటి పరస్పర చర్య ఫలితం.

## వివరణ

1. **"వ్యక్తిత్వం" అంటే ఏమిటి.** ఆంగ్ల పదం లాటిన్ **పర్సోనా (persona)** నుంచి వచ్చింది, అంటే నటుడు ధరించే ముసుగు. ఆల్ఫ్రెడ్ నిర్వచనం, ఇతర నిర్వచనాలు EDU-ID-02లో ఉన్నాయి. ఈ పరీక్ష కోసం ముఖ్య వాస్తవాలలోని నాలుగు ఎన్ఎస్ఈఆర్టీ తరహా లక్షణాలను గుర్తుంచుకోండి. "ఏది లక్షణం కాదు" తరహా ప్రశ్నలలో తప్పు ఎంపిక సాధారణంగా ప్రధాన లక్షణాలు **సులువుగా మారుతాయి** అని గానీ, వ్యక్తిత్వం **కేవలం శారీరకం లేదా కేవలం మానసికం** అని గానీ చెబుతుంది.

## 2. భారతీయ రకాల విధానాలు.

| దోషం (ప్రకృతి) | మూలకాలు              | సాధారణ శరీరం                | సాధారణ స్వభావం                                        |
|----------------|----------------------|-----------------------------|-------------------------------------------------------|
| వాత            | వాయువు, ఆకాశం (ఈధర్) | సన్నని, తేలికైన, పొడి చర్మం | చురుకు, అశాంతి, మారే స్వభావం, సమతుల్యత తప్పితే ఆందోళన |
| పిత్త          | అగ్ని, జలం           | మధ్యస్థ దేహం, వెచ్చదనం      | పదునైన బుద్ధి, ఆశయం, త్వరగా కోపం                      |
| కఫ             | జలం, పృథ్వి          | బరువైన, దృఢమైన              | ప్రశాంతం, స్థిరం, ఓర్పు, నెమ్మది, మందకొడితనం రావచ్చు  |

| గుణం    | ప్రధాన గుణాలు                                                        |
|---------|----------------------------------------------------------------------|
| సత్త్వం | పరిశుభ్రత, సత్యసంధత, కర్తవ్య భావం, నిర్లిప్తత, ఆత్మనిగ్రహం, ప్రశాంతత |
| రజస్సు  | తీవ్రమైన కార్యశీలత, ఇంద్రియ సుఖాలపై కోరిక, అశాంతి, అసూయ, భౌతికవాదం   |

| గుణం   | ప్రధాన గుణాలు                                            |
|--------|----------------------------------------------------------|
| తమస్సు | కోపం, అహంకారం, సోమరితనం, మందబుద్ధి, కుంగుబాటు, నిస్సహాయత |

- రెండు భారతీయ పద్ధతులూ **రకాల** విధానాలే: ఆధిపత్య గుణం ఆధారంగా మనుషులను వర్గాలలో చేరుస్తాయి. ఇవి లక్షణాల లేదా సమన్వయ విధానాలు **కావు**.
- గుణాలు ప్రతి వ్యక్తిలోనూ ఉంటాయి; ఒక గుణం ఆధిపత్యం వహించి వ్యక్తి స్వభావాన్ని ఇస్తుంది. సాత్త్విక ఆహారం, ప్రవర్తన సత్త్వాన్ని పెంచుతాయని చెబుతారు.

**3. రకం, లక్షణం మధ్య తేడా.** రకం ఒక **వర్గం** (మీరు అందులో ఉంటారు లేదా ఉండరు); లక్షణం ఒక **పరిమాణం** (ఎక్కువ లేదా తక్కువ). రకాలు సరళంగా, చెప్పుకోవడానికి సులువుగా ఉంటాయి, కానీ మనుషులను పెట్టెలలో ఇరికించి మధ్యలోని వారిని విస్మరిస్తాయి (చాలామంది ఉభయముఖులు). లక్షణాలు సూక్ష్మమైన, కొలవగల వివరణను ఇచ్చి వ్యక్తుల మధ్య పోలికకు వీలు కల్పిస్తాయి; అందుకే ఆధునిక పరీక్షలు లక్షణాల ఆధారితమైనవి. చిన్న పోలిక పట్టిక EDU-ID-02లో ఉంది.

**4. నలుగురు లక్షణ సిద్ధాంతకర్తలు ఒకే చూపులో.**

| సిద్ధాంతకర్త     | ముఖ్య భావన                                         | సంఖ్య                                | పరీక్ష                |
|------------------|----------------------------------------------------|--------------------------------------|-----------------------|
| ఆల్పోర్ట్        | ప్రధాన, కేంద్ర (5-10), ద్వితీయ లక్షణాలు; ప్రత్యేకత | నిఘంటువులో సుమారు 18,000 లక్షణ పదాలు | ప్రామాణిక పరీక్ష లేదు |
| కాటెల్           | ఉపరితల, మూల లక్షణాలు; కారకాంశ విశ్లేషణ             | 16 మూల లక్షణాలు                      | 16 పీఎఫ్ (1949)       |
| ఐసెంక్           | విస్తృతమైన, జీవ ఆధారిత పరిమాణాలు                   | 2, తర్వాత 3 (PEN)                    | EPI, EPQ              |
| కోస్టా, మెక్క్లే | సంస్కృతులన్నింటిలో కనిపించే ఐదు విస్తృత కారకాలు    | 5 (OCEAN)                            | NEO-PI-R              |

- **ఐసెంక్ జీవ ఆధారం:** అంతర్ముఖులకు విశ్రాంతి స్థితిలోనే **మస్తిష్క వల్కుల ఉత్తేజం (cortical arousal)** ఎక్కువగా ఉంటుందని, అందువల్ల వారు అదనపు ఉద్దీపనను తప్పించుకుంటారని భావిస్తారు; బహిర్ముఖులు దానిని కోరుకుంటారు. మానసిక అస్థిరత త్వరగా స్పందించే **స్వయంచాలిత నాడీ వ్యవస్థ / లింబిక్ వ్యవస్థ (autonomic nervous system / limbic system)**తో ముడిపడి ఉంది. కాబట్టి "ఐసెంక్ వ్యక్తిత్వాన్ని మూడు పరిమాణాలకు కుదించాడు", "ఆ పరిమాణాలు జీవ ఆధారితమైనవి" అనే **రెండూ నిజమే**; రెండవది వాటి గురించి అదనపు వాదన, ఆయన వ్యక్తిత్వాన్ని మూడుకు కుదించడానికి కారణం కాదు (2023 కి "A, R నిజం, R సరైన వివరణ కాదు" అని తీసుకుంది).
- **బిగ్ ఫైవ్, ప్రతి కారకానికి రెండు చివరలు:** అనుభవాలకు సుముఖత (జిజ్ఞాస, ఊహశక్తి vs సంప్రదాయబద్ధత); బాధ్యతాయుత స్వభావం (వ్యవస్థీకృతం, నమ్మదగినది, ఆత్మనిగ్రహం vs అజాగ్రత్త, అస్తవ్యస్తం); బహిర్ముఖత (కలుపుగోలుతనం, దృఢంగా చెప్పడం vs ముభావం); అంగీకార స్వభావం (ఆప్యాయత, నమ్మకం, సహకారం vs ఉదాసీనత, అనుమానం); మానసిక అస్థిరత (ఆందోళన, మూడితనం vs ఉద్వేగ స్థిరత్వం).

**5. సమన్వయ, పరస్పర చర్యా విధానాలు.**

- **సమన్వయం** అంటే "ఎంపికతో కూడినది". ఏ ఒక్క సిద్ధాంతమూ సంపూర్ణ వ్యక్తిని వివరించలేదు, కాబట్టి మనోవిజ్ఞాన శాస్త్రవేత్త లేదా మంత్రణకర్త ప్రతి దాని నుంచి ఉపయోగపడే భావనలు తీసుకుంటారు: వర్ణించడానికి లక్షణాలు, అంతర్గత సంఘర్షణను వివరించడానికి మనోగతిక భావనలు, అలవాట్లను మార్చడానికి అభ్యసన సూత్రాలు, సంబంధాన్ని నిర్మించడానికి మానవతావాద భావనలు.
- విధానాలను కలపడానికి **ఐసెంక్ను** తరచూ ఉదాహరణగా చెబుతారు: ఆయన **రకం-లక్షణ** అనుక్రమం లక్షణాలను విస్తృత రకాల కింద ఉంచుతుంది.
- **పరస్పర చర్యా (సందర్భ) విధానం** (వాల్టర్ మిషెల్ (Walter Mischel) విమర్శ, 1968) సందర్భాలన్నింటిలో లక్షణాలు ప్రవర్తనను స్వల్పంగానే అంచనా వేస్తాయని చూపింది; ప్రవర్తన = వ్యక్తి × సందర్భం. ఇది ఈ రంగాన్ని మిశ్రమ నమూనాల వైపు నడిపించింది.

## 6. ఫ్రాయిడ్ మనోగతిక నమూనా.

- **స్థాయిలు:** చేతన → పూర్వచేతన → అచేతన (అతిపెద్ద, దాగి ఉన్న భాగం; "మంచుకొండ").
- **ఇడ్:** పుట్టుకతోనే ఉంటుంది, పూర్తిగా అచేతనం, సహజాత శక్తి నిల్వ, **ఆనంద సూత్రంపై** పనిచేస్తుంది, తక్షణ తృప్తిని కోరుతుంది.
- **అహం:** ఇడ్ నుంచి ఎదుగుతుంది, పాక్షికంగా చేతనం, "కార్యనిర్వాహకుడు", **వాస్తవతా సూత్రంపై** పనిచేస్తుంది, సూపర్ ఇగో, ప్రపంచం విధించే పరిమితుల్లో ఇడ్ను తృప్తిపరిచే వాస్తవిక మార్గాలు కనుగొంటుంది.
- **సూపర్ ఇగో:** నైతిక విభాగం, తల్లిదండ్రుల, సమాజపు విలువలను స్వీకరించడం ద్వారా ఏర్పడుతుంది (సుమారు 3-6 సంవత్సరాలు); దీనికి రెండు భాగాలు, **అంతరాత్మ (conscience)** (అపరాధ భావంతో శిక్షిస్తుంది), **అహం ఆదర్శం (ego ideal)** (చేరుకోవాల్సిన ప్రమాణాలు).
- **సహజాతాలు:** **ఈరోస్ (Eros)** (జీవన సహజాతం: మనుగడ, లైంగికత, ప్రేమ; శక్తి = **లిబిడో**), **మరణ సహజాతం** (విధ్వంసం వైపు ప్రేరణ; బయటికి మళ్లితే **దూకుడు (aggression)** అవుతుంది). ఫ్రాయిడ్ **ఆనంద సూత్రానికి** ఆవల (Beyond the Pleasure Principle) (1920)లో మరణ సహజాతాన్ని చేర్చాడు.
- అహం ఈ డిమాండ్లను సమతుల్యం చేయలేనప్పుడు **ఆందోళన (anxiety)** పుడుతుంది; అప్పుడు అహం **రక్షక తంత్రాలను** వాడుతుంది (అణచివేత, ప్రక్షేపణ (projection), హేతుకీకరణ (rationalisation), ప్రతిగమనం (regression) తదితరాలు; జాబితా EDU-DV-04లో). **మనోలైంగిక దశలు** (నోటి, పాయువు, లైంగికాంగ, సుప్త, జననేంద్రియ (oral, anal, phallic, latency, genital)) కూడా EDU-DV-04లో ఉన్నాయి.
- **నవ ఫ్రాయిడియన్లు (neo-Freudians)** అచేతన శక్తుల భావనను ఉంచుకొని సామాజిక కారకాలకు ఎక్కువ ప్రాధాన్యం ఇచ్చారు: **జంగ్** (సామూహిక అచేతనం (collective unconscious), ఆదిరూపాలు), **ఆడ్లర్ (Adler)** (న్యూనతా భావం (inferiority complex), ఆధిక్యం కోసం తపన), **కారెన్ హార్నీ (Karen Horney)** (అభద్రమైన బాల్యం నుంచి మౌలిక ఆందోళన), **ఎరిక్ ఫ్రామ్ (Erich Fromm)**, **ఎరిక్స్న్.**

## 7. ఎరిక్స్న్ అహం మనోవిజ్ఞానం.

- అహం కేవలం ఇడ్ సేవకుడు కాదు; తాను ఎవరో అనే భావనను నిర్మించే **స్వతంత్ర, ప్రధానంగా చేతనమైన, హేతుబద్ధమైన, అనుకూలించుకొనే** శక్తి.
- వికాసం **జీవిత కాలమంతా ఎనిమిది మనోసామాజిక దశలలో** సాగుతుంది, ప్రతి దశ ఒక సానుకూల, ఒక ప్రతికూల ధ్రువం మధ్య సంక్షోభం; ప్రతి సంక్షోభాన్ని సమాజం, సంస్కృతి రూపొందిస్తాయి.
- **అహం గుర్తింపు** (స్థిరమైన ఆత్మభావన) కేంద్ర సాధన; కౌమార దశలో (గుర్తింపు - పాత్ర గందరగోళం) **గుర్తింపు సంక్షోభం** తారస్థాయికి చేరుతుంది.
- కాబట్టి ఎరిక్స్న్ "అచేతన అహం ప్రక్రియలకు ప్రాధాన్యం ఇచ్చాడు" అనే ప్రకటన **తప్పు**; అది ఫ్రాయిడ్కు దగ్గరైనది.

## 8. మానవతావాద విధానం (మనోవిశ్లేషణ, ప్రవర్తనావాదం తర్వాత "మూడో శక్తి").

- **కార్ల్ రోజర్స్:** ప్రతి వ్యక్తికి పుట్టుకతో **వాస్తవికరణ ధోరణి (actualising tendency)** ఉంటుంది. **ఆత్మభావన** అంటే వ్యక్తి తన గురించి తాను ఏర్పరచుకున్న చిత్రం. **వాస్తవ ఆత్మ (real self)**, **ఆదర్శ ఆత్మ (ideal self):** రెండింటి మధ్య పెద్ద అంతరం (**అసామరస్యం (incongruence)**) ఆందోళనను తెస్తుంది; చిన్న అంతరం (**సామరస్యం (congruence)**) శ్రేయస్సును తెస్తుంది. బిడ్డ కోరిన విధంగా ప్రవర్తించినప్పుడే ప్రేమ చూపడం **యోగ్యతా షరతులను (conditions of worth)** ఏర్పరుస్తుంది; **బేషరతు సానుకూల ఆదరణ** (షరతులు లేని అంగీకారం) బిడ్డను **సంపూర్ణంగా పనిచేసే వ్యక్తిగా** ఎదగనిస్తుంది. ఆయన చికిత్స: **క్లయింట్-కేంద్రిత (వ్యక్తి-కేంద్రిత) (client-centred, person-centred)**, సహానుభూతి, నిజాయితీ, బేషరతు సానుకూల ఆదరణలతో.
- **అబ్రహం మాస్లో:** అవసరాలు ఒక అనుక్రమంలో ఉంటాయి: **శారీరక → భద్రత → చెందిక, ప్రేమ → గౌరవం → స్వీయ వాస్తవికరణ.** ఉన్నత అవసరాలు ప్రవర్తనను నడిపించాలంటే దిగువ అవసరాలు కనీసం పాక్షికంగానైనా తీరాలి. ప్రేరణ వివరాలు: EDU-LR-05.
- **స్వీయ వాస్తవికరణ పొందినవారు** (మాస్లో లింకన్, ఐన్స్టీన్, ఎలియనోర్ రూజ్ వెల్ట్ వంటి వ్యక్తులను అధ్యయనం చేశాడు): వాస్తవాన్ని సరిగ్గా చూస్తారు; తమను, ఇతరులను అంగీకరిస్తారు; సహజంగా, స్వాభావికంగా ఉంటారు; **సమస్య-కేంద్రితులు**

(తమకు వెలుపల ఉన్న ఒక పనికి అంకితమవుతారు); కొత్త అనుభవాలకు, సవాళ్లకు సిద్ధంగా ఉంటారు; కొంత ఏకాంతాన్ని, స్వాతంత్ర్యాన్ని విలువైనవిగా భావిస్తారు; కొద్దిమందితో లోతైన సంబంధాలు, మానవాళితో బంధుత్వ భావన కలిగి ఉంటారు; ప్రజాస్వామ్య దృక్పథం ఉంటుంది; తాత్విక, శత్రుత్వం లేని హాస్య చతురత ఉంటుంది; సృజనాత్మకులు; శిఖర అనుభవాలు (peak experiences) పొందుతారు. వారు సమాజానికి దూరంగా ఉండే వ్యక్తులు కాదు.

### 9. ప్రవర్తనా, సాంస్కృతిక విధానాలు (ఒక్కొక్కటి ఒక వాక్యంలో).

- **ప్రవర్తనా విధానం:** వ్యక్తిత్వం అంటే ఉద్దీపనలకు అభ్యసించిన ప్రతిస్పందనల మొత్తం (పావ్ లోవ్ (Pavlov), స్కిన్నర్ (Skinner)); పునర్బలనాన్ని మారిన ప్రవర్తన మారుతుంది. **సామాజిక-సంజ్ఞానాత్మక (social-cognitive)** చేర్పులు: బండూరా (Bandura) (పరిశీలనాత్మక అభ్యసనం, స్వయం సమర్థత, పరస్పర నిర్ణయవాదం), రోటర్ (Rotter) (నియంత్రణ స్థానం (locus of control)).
- **సాంస్కృతిక విధానం:** వ్యక్తిత్వ లక్షణాలు ఒక సమూహపు పర్యావరణానికి, ఆర్థిక జీవనానికి తగినట్లుగా ఉంటాయి (ఉదాహరణకు, వేట-ఆహార సేకరణ సమూహాలు స్వాతంత్ర్యాన్ని, స్వావలంబనను ప్రోత్సహిస్తాయి; స్థిర వ్యవసాయ సమూహాలు విధేయతను, బాధ్యతను ప్రోత్సహిస్తాయి).

### 10. వ్యక్తిత్వ నిర్ధారకాలు.

| నిర్ధారకం                     | ఎలా పనిచేస్తుంది                                                                                       |
|-------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| అనువంశికత                     | లక్షణాలు, స్వభావంలో జన్యువుల వాటా పెద్దదని కవలలు, దత్తత అధ్యయనాలు చూపుతాయి                             |
| శరీర నిర్మాణం, ఆరోగ్యం        | దేహ నిర్మాణం, రూపం, అనారోగ్యం ఆత్మచిత్తాన్ని, ఇతరుల స్పందనను ప్రభావితం చేస్తాయి                        |
| నాడీ వ్యవస్థ, గ్రంథులు        | థైరాయిడ్ (శక్తి స్థాయి), అడ్రినల్ (అత్యవసర స్పందనలు), పిట్యూటరీ (పెరుగుదల, ఇతర గ్రంథులు), బీజ గ్రంథులు |
| స్వభావం                       | శైశవ దశ నుంచే కనిపించే సహజ ఉద్వేగ శైలి (సులువైన, కష్టమైన, నెమ్మదిగా అలవాటుపడే పిల్లలు)                 |
| కుటుంబం                       | మొదటిది, అత్యంత బలమైనది; పెంపకం శైలి, జనన క్రమం, ఇంటి వాతావరణం                                         |
| పాఠశాల, ఉపాధ్యాయులు, తోటివారు | విలువలు, సామర్థ్యం, సామాజిక నైపుణ్యాలు, ఆత్మగౌరవం                                                      |
| సంస్కృతి, సమాజం               | సామాజిక నియమాలు, పాత్రలు, మతం, సామాజిక వర్గం, భాష, ప్రసార మాధ్యమాలు                                    |
| సందర్భాలు, జీవిత ఘటనలు        | సంక్షోభాలు, విజయం, వైఫల్యం శాశ్వత సరళులను రూపొందిస్తాయి                                                |

- అనువంశికత ఒక్కటే గానీ, పర్యావరణం ఒక్కటే గానీ వ్యక్తిత్వాన్ని నిర్ణయించవు; అనువంశికత పరిధిని నిర్ణయిస్తుంది, ఆ పరిధిలో వ్యక్తి ఎక్కడ నిలుస్తాడో పర్యావరణం నిర్ణయిస్తుంది.

### తరచూ చేసే పొరపాట్లు

X "వాత-పిత్త-కఫ (చరక సంహిత) లక్షణాల విధానం." ✓ అది రకాల విధానం (త్రిదోషాలు → ప్రకృతి); త్రిగుణ వర్గీకరణ కూడా అంతే.

X "రోజువారీ అనుభవానికి అత్యంత దగ్గరైనది రకాల విధానం." ✓ మనం రోజూ మనుషులను వర్ణించే తీరుకు లక్షణాల విధానమే అత్యంత దగ్గరైనది ఎన్సీఈఆర్టీ చెబుతుంది.

X "ప్రధాన లక్షణాలు కాలక్రమంలో సులువుగా మారడం వ్యక్తిత్వ లక్షణం." ✓ ప్రధాన లక్షణాలు చాలావరకు స్థిరంగా ఉంటాయి; అయినా వ్యక్తిత్వం గతిశీలమైనది, అనుకూలించుకొనేది.

X "శారీరక వికాసం బిగ్ ఫైవ్ లో ఒకటి." ✓ బిగ్ ఫైవ్ = అనుభవాలకు సుముఖత, బాధ్యతాయుత స్వభావం, బహిర్ముఖత, అంగీకార స్వభావం, మానసిక అస్థిరత.

X "కాటెల్ మూడు మహా కారకాలను ప్రతిపాదించాడు." ✓ ఐసెంక్: మూడు (PEN); కాటెల్: 16 మూల లక్షణాలు.

X "సమన్వయ విధానం = రకం, ప్రవర్తనను కలపడం." ✓ సమన్వయం = సందర్భానికి బాగా సరిపోయే వివిధ సిద్ధాంతాల భాగాలను ఎంచుకోవడం.

X "అహానికి (లేదా లిబిడోకు) జీవన, మరణ సహజాతాలు శక్తినిస్తాయి." ✓ రెండు సహజాతాలకూ స్థానం ఇడ్; లిబిడో కేవలం జీవన సహజాతపు శక్తి.

X "ఎరిక్సన్ అచేతన అహం ప్రక్రియలకు ప్రాధాన్యం ఇచ్చాడు." ✓ ఎరిక్సన్ చేతన, హేతుబద్ధ, అనుకూలించుకొనే అహానికి ప్రాధాన్యం ఇచ్చాడు; జీవితాంత వికాసం; గుర్తింపు.

X "స్వీయ వాస్తవీకరణ పొందినవారు సమాజానికి దూరంగా ఉండటానికి ఇష్టపడతారు." ✓ వారు కొంత ఏకాంతాన్ని విలువైనదిగా భావించినా, ఇతరులతో లోతైన సంబంధాలు, బంధుత్వ భావన కలిగి ఉంటారు; కొత్తదనానికి, సవాళ్లకు, హాస్యానికి సిద్ధంగా ఉంటారు.

X "రోజర్స్ అవసరాల అనుక్రమాన్ని రూపొందించాడు." ✓ మాస్లో = అనుక్రమం; రోజర్స్ = ఆత్మభావన, బేషరతు సానుకూల ఆదరణ, క్లయింట్-కేంద్రిత చికిత్స.

## త్వరిత పునశ్చరణ

- వ్యక్తిత్వం: శారీరక + మానసిక, ప్రత్యేకం, స్థిరమైన మూలం, గతిశీలం, అనుకూలించుకొనేది; ప్రవర్తనలో కనిపిస్తుంది.
- రకం = వర్గాలు; లక్షణం = పరిమాణాలు; రోజావారీ జీవితానికి దగ్గరైనది లక్షణాల విధానం.
- చరక సంహిత: వాత, పితృ, కఫ (త్రిదోషాలు → ప్రకృతి); త్రిగుణాలు: సత్త్వం, రజస్సు, తమస్సు; రెండూ రకాల విధానాలు.
- ఆల్పోర్ట్: ప్రధాన, కేంద్ర, ద్వితీయ; కాటెల్: 16 పీఎఫ్, మూల లక్షణాలు; ఐసెంక్: E, N, P, జీవ ఆధారితం.
- బిగ్ ఫైవ్ (కోస్టా, మెక్క్రీ): OCEAN.
- సమన్వయం = అనేక సిద్ధాంతాల నుంచి బాగా సరిపోయే భాగాలను ఎంచుకోవడం.
- ఫ్రాయిడ్: ఇడ్ (ఆనందం), అహం (వాస్తవం), సూపర్ ఇగో (నైతికత); ఇడ్ లో జీవన (ఈరోస్, లిబిడో), మరణ సహజాతాలు.
- ఎరిక్సన్: అహం మనోవిజ్ఞానం, చేతన అహం, జీవితాంతం, అహం గుర్తింపు, కౌమార గుర్తింపు సంక్షోభం.
- రోజర్స్: ఆత్మభావన, సామరస్యం, బేషరతు సానుకూల ఆదరణ, సంపూర్ణంగా పనిచేసే వ్యక్తి; మాస్లో: అవసరాల అనుక్రమం, స్వీయ వాస్తవీకరణ.
- నిర్ధారకాలు: అనువంశికత, శరీర నిర్మాణం, గ్రంథులు, స్వభావం + కుటుంబం, పాఠశాల, తోటివారు, సంస్కృతి.

## 2 వ్యక్తిత్వ అంచనా

వ్యాధి నిర్ధారణ (diagnosis), మంత్రణం (counselling), మార్గదర్శకత్వం, స్థాన నిర్ణయం (placement), ఎంపిక (selection), శిక్షణ కోసం వ్యక్తిత్వాన్ని అంచనా వేస్తారు; దీనికి మూడు రకాల పద్ధతులు వాడతారు: స్వీయ నివేదన (self-report) జాబితాలు (MMPI, 16 పీఎఫ్ (16 PF), EPQ), అస్పష్టమైన విషయాన్ని వాడే ప్రక్షేపణ పద్ధతులు (రోడ్డా, TAT, CAT, వాక్య పూరణ, పద సాహచర్యం, వ్యక్తి చిత్రం గీయడం), ప్రవర్తనా (behavioural) పద్ధతులు (పరిశీలన, ముఖాముఖి, నిర్ధారణ మాపనులు, నామనిర్దేశాలు, సందర్భ పరీక్షలు); ప్రతి దానికి తనవైన పరిమితులు ఉన్నాయి.

### ముఖ్య వాస్తవాలు

- **అంచనా (assessment)** = ఒక వ్యక్తి విలక్షణ ప్రవర్తనను వర్ణించడానికి, ముందుగా ఊహించడానికి ప్రామాణిక పద్ధతులను వాడటం. పరీక్షలు, రచయితల పూర్తి జాబితా EDU-ID-02లో ఉంది; ఈ నోట్ పరీక్షకు కావలసిన వివరాలను చేరుస్తుంది.
- **ప్రయోజనాలు:** వ్యాధి నిర్ధారణ (మానసిక వైద్య సమస్యలు), మంత్రణం, మార్గదర్శకత్వం, స్థాన నిర్ణయం, ఎంపిక (ఉద్యోగాలు, కోర్సులు), శిక్షణ, పరిశోధన, తనను తాను అర్థం చేసుకోవడం. ప్రామాణిక పాఠ్యపుస్తక జాబితాలో **భవిష్యత్ ఫలిత అంచనా (prognosis) ప్రయోజనంగా లేదు** (2023 డిపీఓ (DPO) కి).
- **మూడు రకాలు:** స్వీయ నివేదన (వ్యక్తి తనను తాను అంచనా వేసుకుంటాడు), ప్రక్షేపణ (పరోక్ష, అస్పష్ట ఉద్దీపనలు), ప్రవర్తనా విశ్లేషణ (ఇతరులు పరిశీలించి అంచనా వేస్తారు).
- **మొదటి వ్యక్తిత్వ జాబితా: వుడ్ వర్త్ వ్యక్తిగత దత్తాంశ పత్రం (Woodworth Personal Data Sheet)** (1917-18), మొదటి ప్రపంచ యుద్ధంలో అమెరికా సైన్యంలో చేరేవారిలో ఉద్వేగ సమస్యలను గుర్తించడానికి.
- **MMPI: హాథవే, మెకిన్లీ (Hathaway and McKinley)**, మిన్నెసోటా విశ్వవిద్యాలయం, **1943**; నిజం / తప్పు / చెప్పలేను; 10 వైద్య మాపనులు, వాటితో పాటు సప్రమాణత మాపనులు; **MMPI-2 1989**లో (567 అంశాలు). మానసిక రుగ్మతలను నిర్ధారించడానికి రూపొందించారు.
- **16 పీఎఫ్: కాటెల్ (Cattell)**, 1949, 16 మూల లక్షణాలు. **EPQ: ఐసెంక్ (Eysenck)**, 1975 (E, N, P, వాటితో పాటు అబద్ధ మాపని). **NEO-PI-R: కోస్టా, మెక్రే (Costa and McCrae)**, 1992, బిగ్ ఫైవ్.
- **EPPS (ఎడ్వర్డ్స్ వ్యక్తిగత అభిరుచి పట్టిక (Edwards Personal Preference Schedule)):** ఎ. ఎల్. ఎడ్వర్డ్స్ (A. L. Edwards), 1953; సామాజిక వాంఛనీయతను తగ్గించడానికి బలవంతపు ఎంపిక (forced-choice) అంశాలు; ముర్రే జాబితాలోని 15 అవసరాలను కొలుస్తుంది.
- **బెల్ సర్దుబాటు జాబితా (Bell Adjustment Inventory):** హెచ్. ఎం. బెల్ (H. M. Bell) (1934); ఇల్లు, ఆరోగ్యం, సామాజిక, ఉద్వేగ రంగాలలో సర్దుబాటు.
- **ప్రక్షేపణ పద్ధతులు:** ఈ పదాన్ని **ఎల్. కె. ఫ్రాంక్ (L. K. Frank) (1939)** ప్రవేశపెట్టాడు; ఫ్రాయిడ్ ప్రక్షేపణ (projection) భావనపై ఆధారపడినవి; వ్యక్తి తన అవసరాలను, సంఘర్షణలను, భావాలను నిర్మాణం లేని విషయంలోకి చొప్పించి చదువుతాడు.
- **జతపరచవలసిన రచయితలు:**

| పరీక్ష                   | రచయిత                                         | సంవత్సరం | విషయం                             |
|--------------------------|-----------------------------------------------|----------|-----------------------------------|
| రోడ్డా సిరామరకల పరీక్ష   | హెర్మన్ రోడ్డా (స్విస్ మనోవైద్యుడు)           | 1921     | 10 సిరామరక కార్డులు               |
| విషయ అవబోధన పరీక్ష (TAT) | క్లిస్టియానా మోర్గాన్, హెన్రీ ముర్రే          | 1935     | 30 చిత్ర కార్డులు + 1 ఖాళీ కార్డు |
| శిశు అవబోధన పరీక్ష (CAT) | లియోపోల్డ్ బెల్లాక్ (సోన్యా బెల్లాక్తో కలిసి) | 1949     | 10 కార్డులు, జంతువుల బొమ్మలు      |

| పరీక్ష                                                 | రచయిత                                                           | సంవత్సరం             | విషయం                                         |
|--------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------|----------------------|-----------------------------------------------|
| వాక్య పూరణ                                             | మొదట హెర్బర్ట్ ఎబ్బింగ్ హాస్ వాడాడు; రోటర్ పత్రం బాగా ప్రసిద్ధం | 1897; 1950           | అసంపూర్ణ వాక్య ప్రారంభాలు                     |
| పద సాహచర్య పరీక్ష                                      | ఫ్రాన్సిస్ గాల్టన్; కార్ల్ జంగ్ దానిని వైద్యపరంగా వాడాడు        | 1879; సుమారు 1904-10 | ఉద్దీపన పదాల జాబితా                           |
| మనిషి బొమ్మ గీసే పరీక్ష (Draw-a-Man)                   | ఫ్లోరెన్స్ గుడ్ఇనఫ్                                             | 1926                 | వ్యక్తి బొమ్మ (మొదట ప్రజ్ఞ కోలమానం)           |
| వ్యక్తి బొమ్మ గీసే పరీక్ష (Draw-a-Person, వ్యక్తిత్వం) | కారెన్ మచోవర్                                                   | 1949                 | ఒక వ్యక్తి బొమ్మ, తర్వాత వ్యతిరేక లింగం బొమ్మ |
| ఇల్లు-చెట్టు-వ్యక్తి (HTP)                             | జాన్ ఎన్. బక్                                                   | 1948                 | ఇల్లు, చెట్టు, వ్యక్తి బొమ్మలు                |
| చిత్ర-నిరాశ అధ్యయనం (Picture-Frustration Study)        | సాల్ రోసెన్జ్వైగ్                                               | 1945                 | నిరాశ కలిగించే కార్టూన్ దృశ్యాలు              |
| హోల్ట్ మన్ సిరామరక పద్ధతి                              | వేన్ హోల్ట్ మన్                                                 | 1961                 | 45 సిరామరకాలు, రెండు సమాంతర రూపాలు            |

- **ప్రవర్తనా పద్ధతులు (ఎన్సీఈఆర్టీ (NCERT) జాబితా):** ముఖాముఖి (interview), పరిశీలన, ప్రవర్తనా నిర్ధారణలు (behavioural ratings), నామనిర్దేశాలు (nominations) (ఒక గుణం ఎవరిలో ఉందో తోటివారు పేరు చెబుతారు), సందర్భ పరీక్షలు (situational tests).
- **సందర్భ పరీక్ష:** వ్యక్తిని కృత్రిమంగా ఏర్పాటు చేసిన నిజజీవిత సందర్భంలో ఉంచి గమనిస్తారు; ఉదా. **సందర్భ ఒత్తిడి పరీక్ష (situational stress test)**, **హార్ట్షోర్న్, మే (Hartshorne and May) (1928)** చేసిన **శీల విద్య పరిశోధన (Character Education Inquiry)**, ఇది ప్రలోభపెట్టే సందర్భాలలో పిల్లల నిజాయితీని పరీక్షించింది.
- **నిర్ధారణ మాపని దోషాలు:** పరివేష ప్రభావం (ఒక మంచి లేదా చెడు లక్షణం అన్ని నిర్ధారణలకూ రంగు పులుముతుంది), **ఉదారత / కఠినత (leniency / severity)**, **కేంద్ర ధోరణి** (అందరినీ సగటుగా నిర్ధారించడం).
- **స్వీయ నివేదనల ప్రధాన సమస్యలు:** సామాజిక వాంఛనీయత (social desirability) ("మంచి" సమాధానం ఇవ్వడం), **అంగీకార ధోరణి (acquiescence)** (ప్రతి అంశానికి అంగీకరించడం), నటించడం (faking), అంతర్ద్వేషి, చదివే వైపుణ్యం అవసరం కావడం.

## వివరణ

### 1. స్వీయ నివేదన కొలమానాలు.

- వ్యక్తి తన గురించి నిర్దిష్ట ప్రశ్నలకు సమాధానం ఇస్తాడు (అవును / కాదు / చెప్పలేను, నిజం / తప్పు, లేదా 5 బిందువుల మాపని). స్కేరింగ్ **వస్తునిష్ఠమైనది (objective)**, వేగవంతమైనది; పరీక్షను **సమాహారకు** ఇవ్వవచ్చు; ప్రమాణాలు (norms) పోలికకు వీలు కల్పిస్తాయి. అందుకే ఎంపికలో, పరిశోధనలో జాబితాలే ప్రధానంగా ఉంటాయి.
- వాటిని రూపొందించే మూడు మార్గాలు: **హేతుబద్ధ / సిద్ధాంత ఆధారిత** (ఒక సిద్ధాంతానికి తగినట్లుగా రాసిన అంశాలు: ముర్రే అవసరాల నుంచి EPPS), **అనుభవ ప్రమాణ కీయింగ్ (empirical criterion keying)** (విషయం ఏదైనా, రోగుల సమాహాన్ని సాధారణ వ్యక్తుల నుంచి వేరు చేస్తే ఆ అంశాన్ని ఉంచుతారు: MMPI), **కారకాంశ విశ్లేషణ ఆధారిత (factor-analytic)** (కారకాంశ విశ్లేషణతో అంశాలను సమాహరణం: **16 పీఎఫ్, EPQ, NEO**).
- **MMPI మాపనులలో** హైపోకాండ్రియాసిస్ (రోగ భ్రమ), కుంగుబాటు, హిస్టేరియా, సైకోపతిక్ డీవియేట్, పురుష-స్త్రీ లక్షణాలు, పారానోయా (అనుమాన భ్రమ), సైకాస్టినియా, స్కిజోఫ్రీనియా, హైపోమేనియా, సామాజిక అంతర్ముఖత ఉంటాయి.

**సప్రమాణత మాపనము** (L = అబద్ధం (lie), F = అరుదైన సమాధానాలు (infrequency), K = ఆత్మరక్షణ ధోరణి (defensiveness)) అజాగ్రత్త లేదా నటించిన సమాధానాలను పట్టుకుంటాయి.

- **పరిమితులు:** సమాధానాలను నటించవచ్చు; వ్యక్తులకు అంతర్దృష్టి లేకపోవచ్చు; **సామాజిక వాంఛనీయత, అంగీకార ధోరణి** అనే ప్రతిస్పందన ధోరణులు; అనుసరణ లేకుండా అంశాలు వేరే సంస్కృతికి లేదా భాషకు సరిపోకపోవచ్చు.

## 2. ప్రక్షేపణ పద్ధతులు: ఎలా పనిచేస్తాయి.

- ఉద్దీపన **అస్పష్టమైనది లేదా నిర్మాణం లేనిది**, పని స్వేచ్ఛగా ఉంటుంది, ఏమి కొలుస్తున్నారో వ్యక్తికి చెప్పరు. "సరైన సమాధానం" అంటూ ఏదీ లేనందున, వ్యక్తి అంతరంగ ప్రపంచం (అవసరాలు, సంఘర్షణలు, అచేతన కోరికలు) ఆ విషయంపైకి **ప్రక్షేపితం** అవుతుంది.
- ఇవి **మనోవిశ్లేషణ** సంప్రదాయం నుంచి వచ్చాయి; **సంపూర్ణ వ్యక్తిత్వాన్ని, అచేతనాన్ని** లక్ష్యంగా చేసుకుంటాయి.
- స్కొరింగ్, వ్యాఖ్యానానికి **శిక్షణ పొందిన నిపుణులు** అవసరం; ఇవి పాక్షికంగా వ్యక్తినిష్ఠమైనవి.

## 3. ప్రధాన ప్రక్షేపణ పరీక్షలు.

- **రోడ్డా:** 10 సౌష్ఠవ సిరామరకలు (5 నలుపు-బూడిద, 2 నలుపు-ఎరుపు, 3 బహువర్ణ). రెండు దశలు: **స్వేచ్ఛా సాహచర్యం** ("ఇది ఏమై ఉండవచ్చు?"), **విచారణ** (ఎక్కడ, ఎందుకు). **స్థానం** (మొత్తం, వివరం), **నిర్ధారకాలు** (ఆకారం, రంగు, చలనం, ఛాయ), **విషయం** (మనిషి, జంతువు, వస్తువు), **సాధారణ, మౌలిక** సమాధానాల ఆధారంగా స్కొర్ చేస్తారు. జాన్ ఎక్స్నర్ (John Exner) **సమగ్ర వ్యవస్థ (Comprehensive System)** (1974) స్కొరింగ్ను ప్రామాణీకరించింది.
- **TAT:** అస్పష్ట సందర్భాలలో ఉన్న మనుషుల చిత్రాలు; వ్యక్తి ఒక కథ చెబుతాడు: ఆ దృశ్యానికి ముందు ఏమి జరిగింది, ఇప్పుడు ఏమి జరుగుతోంది, ఆ మనుషులు ఏమి అనుభూతి చెందుతున్నారు, ఆలోచిస్తున్నారు, కథ ఎలా ముగుస్తుంది. ముర్రే **అవసరం-ఒత్తిడి (need-press)** సిద్ధాంతంపై ఆధారపడింది; కథానాయకుడు కథ చెప్పేవాడికి ప్రతీక అని భావిస్తారు. సాధారణంగా వయస్సు, లింగం ఆధారంగా ఎంచుకున్న 10 నుంచి 20 కార్డులు వాడతారు. మోర్గాన్, ముర్రే 1935లో ఈ పద్ధతిని వివరించారు; ప్రామాణిక 31 కార్డుల సెట్ 1943లో ప్రచురితమైంది.
- **CAT:** సుమారు 3 నుంచి 10 సంవత్సరాల పిల్లలకు; మనుషుల్లా ప్రవర్తించే జంతువుల దృశ్యాలు, ఎందుకంటే పిల్లలు జంతువులతో సులువుగా తాదాత్మ్యం చెందుతారు.
- **వాక్య పూరణ:** ఉదా. "మా నాన్న ...", "నేను అపరాధ భావనకు లోనయ్యేది ...". చాలావరకు నిర్మాణాత్మకమైనది, కాబట్టి స్కొర్ చేయడం సులువు; వైఖరులు, భయాలు, సంఘర్షణలను బయటపెడుతుంది.
- **పద సాహచర్యం:** పరీక్షకుడు ఒక్కో పదం చదువుతాడు; వ్యక్తి మనసుకు వచ్చిన మొదటి పదం చెబుతాడు; **ఆలస్యం, విచిత్ర సమాధానాలు, ఉద్వేగ సంకేతాలు** "మనోగ్రంథులను (complexes)" సూచిస్తాయి (జంగ్).
- **బొమ్మ గీసే పరీక్షలు:** వ్యక్తి బొమ్మ / HTP పరీక్షలో పరిమాణం, స్థానం, వివరాలు, విడిచిపెట్టినవాటిని ఆత్మచిత్రం, సంఘర్షణలకు ఆధారాలుగా చదువుతారు. గుడ్జనఫ్ మనిషి బొమ్మ పరీక్ష మొదట పిల్లల కోసం **అశాబ్దిక ప్రజ్ఞ** పరీక్ష.
- **చిత్ర-నిరాశ:** నిరాశకు ఒక వ్యక్తి సాధారణంగా ఎలా స్పందిస్తాడో చూపుతుంది (బయటికి మళ్లిన దూకుడు, లోపలికి మళ్లిన దూకుడు, లేదా తక్కువ చేసి చూపడం).

## 4. స్వీయ నివేదన, ప్రక్షేపణ పోలిక.

| అంశం                  | స్వీయ నివేదన                     | ప్రక్షేపణ                     |
|-----------------------|----------------------------------|-------------------------------|
| ఉద్దీపన               | స్పష్టమైన, నిర్మాణాత్మక ప్రశ్నలు | అస్పష్టం, నిర్మాణం లేనిది     |
| ఉద్దేశం               | వ్యక్తికి తెలుస్తుంది            | దాగి ఉంటుంది                  |
| స్కొరింగ్             | వస్తునిష్ఠం, వేగవంతం             | వ్యక్తినిష్ఠం, నైపుణ్యం అవసరం |
| చేరుకునేది            | చేతన, ఒప్పుకున్న లక్షణాలు        | అచేతన అవసరాలు, సంఘర్షణలు      |
| నటించడం               | సులువు                           | కష్టం                         |
| విశ్వాసనీయత, సప్రమాణత | సాధారణంగా ఎక్కువ                 | సాధారణంగా తక్కువ              |

## 5. ప్రవర్తనా అంచనా.

- **పరిశీలన:** సహజ (నిజమైన పరిస్థితులలో) లేదా నియంత్రిత; పరిశీలకుడు వ్యక్తి నిజంగా ఏమి చేస్తాడో నమోదు చేస్తాడు, తరచూ లక్ష్య ప్రవర్తనల **పానఃపున్యం, వ్యవధి, తీవ్రత** ఆధారంగా, లేదా **A-B-C** రికార్డుగా (పూర్వ సంఘటన, ప్రవర్తన, పర్యవసానం). శిక్షణ పొందిన పరిశీలకుడు అవసరం; పరిశీలకుడి ఉనికి ప్రవర్తనను మార్చవచ్చు.
- **ముఖముఖి: నిర్మాణాత్మక** (నిర్దిష్ట క్రమంలో నిర్దిష్ట ప్రశ్నలు, పోల్చదగిన సమాధానాలు) లేదా **నిర్మాణరహిత** (సరళమైనది, వ్యక్తి చెప్పే దారిలో సాగుతుంది, లోతైనది కానీ పోల్చడం కష్టం). వైద్యశాలలు, మంత్రణం, ఎంపికలో వాడతారు; ముఖముఖి చేసేవారి పక్షపాతం, సాన్నిహిత్యం (rapport) దీనిని ప్రభావితం చేస్తాయి.
- **ప్రవర్తనా నిర్ధారణలు:** వ్యక్తిని బాగా ఎరిగినవారు (ఉపాధ్యాయులు, పర్యవేక్షకులు) నిర్దిష్ట లక్షణాలను **నిర్ధారణ మాపనిపై** (రేఖాచిత్ర, సంఖ్యాత్మక, వర్ణనాత్మక) అంచనా వేస్తారు. దోషాలు: పరివేష ప్రభావం, ఉదారత/కఠినత, కేంద్ర ధోరణి, **తార్కిక దోషం (logical error)** (రెండు లక్షణాలు కలిసి ఉంటాయని భావించడం).
- **నామనిర్దేశాలు:** సమూహంలో ఎవరు, ఉదాహరణకు, అత్యంత సహాయకారి లేదా ఉత్తమ నాయకుడో తోటివారు పేరు చెబుతారు; పాఠశాలలు, శిక్షణ సమూహాలలో ఉపయోగకరం; స్నేహం వల్ల పక్షపాతం రావచ్చు.
- **సందర్భ పరీక్షలు:** వ్యక్తిని ఏర్పాటు చేసిన సందర్భంలో ఉంచి గమనిస్తారు. ఉదాహరణలు: హార్డ్‌ప్లోర్స్, మే నిజాయితీ పరీక్షలు; అధికారుల ఎంపికలో వాడే **నాయకుడు లేని సమూహ చర్చ (leaderless group discussion)**, ఒత్తిడి పనులు (రెండో ప్రపంచ యుద్ధం, తర్వాత ఎస్ఎస్బీ (SSB), అంచనా కేంద్రాలు); ఇన్-బాస్కెట్ (in-basket) అభ్యాసాలు.
- **ఇతర ఆధారాలు:** ఆత్మకథ, వ్యక్తి చరిత్ర, **స్వీయ పర్యవేక్షణ (self-monitoring)** డైరీలు.

## 6. వ్యక్తిత్వ అంచనా పరిమితులు.

- ఏ ఒక్క పరీక్షా సంపూర్ణ వ్యక్తిని పట్టుకోలేదు; మంచి పద్ధతి **అనేక పద్ధతులను కలిపి** వాడుతుంది.
- **స్వీయ నివేదనలు:** ప్రతిస్పందన ధోరణులు, నటించడం, అంతర్ద్వేషి లేకపోవడం.
- **ప్రక్షేపణలు:** వ్యక్తినిష్ఠ స్కోరింగ్, స్కోర్ చేసేవారి మధ్య తక్కువ విశ్వసనీయత, బలహీన సప్రమాణత, పరీక్షకుడి నైపుణ్యంపై ఆధారపడటం.
- **ప్రవర్తనా పద్ధతులు:** పరిశీలకుడి పక్షపాతం, పరివేష ప్రభావం, సమయం, ఖర్చు; ఒక పరిస్థితిలో కనిపించిన ప్రవర్తన ఇతర చోట్ల వర్తించకపోవచ్చు.
- **సంస్కృతి:** ఒక సంస్కృతిలో రూపొందిన పరీక్షలు అనుసరణ, స్థానిక ప్రమాణాలు లేకుండా మరొక సంస్కృతిలో అన్యాయంగా ఉండవచ్చు.
- **నైతికత:** సమాచారంతో కూడిన సమ్మతి (informed consent), గోప్యత, ఫలితాలను జాగ్రత్తగా తెలియజేయడం.

## తరచూ చేసే పొరపాట్లు

X "భవిష్యత్ ఫలిత అంచనా వ్యక్తిత్వ అంచనాకు ప్రామాణిక ప్రయోజనం." ✓ పాఠ్యపుస్తక జాబితా **వ్యాధి నిర్ధారణ, మంత్రణం, స్థాన నిర్ణయం, ఎంపిక, శిక్షణ**; 2023 కీలో భవిష్యత్ ఫలిత అంచనానే భిన్నమైనది.

X "TAT: జంగ్." ✓ TAT = **మోర్గాన్, ముర్రే (1935)**; జంగ్ = పద సాహచర్యం.

X "వ్యక్తి బొమ్మ గీసే పరీక్ష: ఎబ్బింగ్‌హాస్." ✓ మనిషి బొమ్మ పరీక్ష = **గుడ్‌ఇనఫ్ (1926)**; **ఎబ్బింగ్‌హాస్** మొదట **వాక్య పూరణను** వాడాడు.

X "CAT మనుషుల బొమ్మలను వాడుతుంది." ✓ CAT (**బెల్లాక్**) **జంతువుల** బొమ్మలను వాడుతుంది.

X "రోడ్దాలో 31 కార్డులు ఉంటాయి." ✓ రోడ్దా **10** కార్డులు; TAT **31** (30 + 1 ఖాళీ).

X "MMPI ఒక ప్రక్షేపణ పరీక్ష." ✓ MMPI ఒక **స్వీయ నివేదన జాబితా** (హాథవే, మెకిన్లీ, 1943).

X "జాబితాల కంటే ప్రక్షేపణ పరీక్షలకు విశ్వసనీయత ఎక్కువ." ✓ జాబితాలు సాధారణంగా ఎక్కువ విశ్వసనీయమైనవి; ప్రక్షేపణలు వ్యక్తినిష్ఠమైనవి.

X "నామనిర్దేశాలు స్వీయ నిర్ధారణలు." ✓ నామనిర్దేశాలు తోటివారి అంచనాలు.

X "పరివేష ప్రభావం = అందరినీ సగటుగా నిర్ధారించడం." ✓ పరివేషం = ఒక లక్షణం అన్ని నిర్ధారణలకూ రంగు పులమడం; అందరినీ సగటుగా నిర్ధారించడం = కేంద్ర ధోరణి దోషం.

X "ప్రక్షేపణ పద్ధతి అనే పదాన్ని ఫ్రాయిడ్ రూపొందించాడు." ✓ ఎల్. కె. ఫ్రాంక్ (1939); ఫ్రాయిడ్ ఇచ్చింది ప్రక్షేపణ అనే రక్షక తంత్రం.

### త్వరిత పునశ్చరణ

- ప్రయోజనాలు: వ్యాధి నిర్ధారణ, మంత్రణం, స్థాన నిర్ణయం, ఎంపిక, శిక్షణ, పరిశోధన.
- రకాలు: స్వీయ నివేదన, ప్రక్షేపణ, ప్రవర్తనా విశ్లేషణ.
- మొదటి జాబితా: ముడ్వర్త్ వ్యక్తిగత దత్తాంశ పత్రం (మొదటి ప్రపంచ యుద్ధం); MMPI: హాథవే, మెక్సిన్గ్ 1943.
- 16 పీఎఫ్ కాటెట్; EPQ ఐసెంక్; NEO-PI-R కోస్టా, మెక్క్రే; EPPS ఎడ్వర్డ్స్ (బలవంతపు ఎంపిక).
- ప్రక్షేపణ: ఎల్. కె. ఫ్రాంక్ 1939; అస్పష్ట ఉద్దీపనలు, దాగిన ఉద్దేశం, అచేతనం.
- రోర్షా 1921, 10 కార్డులు; TAT మోర్గాన్, ముర్రే 1935, 30 + 1 ఖాళీ; CAT బెల్లాక్ 1949, జంతువులు.
- వాక్య పూరణ: మొదట ఎబ్బింగ్ హాస్, రోటర్ పత్రం; పద సాహచర్యం: గాల్టన్, జంగ్.
- మనిషి బొమ్మ: గుడ్ఇనఫ్ 1926; వ్యక్తి బొమ్మ: మచోవర్; HTP: బక్; P-F అధ్యయనం: రోసెన్జ్వైగ్.
- ప్రవర్తనా: ముఖాముఖి, పరిశీలన, నిర్ధారణలు, నామనిర్దేశాలు, సందర్భ పరీక్షలు (హార్ట్‌ఫోర్డ్, మే).
- పరిమితులు: సామాజిక వాంఛనీయత, అంగీకార ధోరణి, పరివేషం, వ్యక్తినిష్ఠ స్కోరింగ్, సాంస్కృతిక పక్షపాతం.